

Sondejos arqueològics en el nucli urbà de Castelló. Restes d'un recinte del segle XVI

Asunción Fernández Izquierdo*

Resum

Les excavacions arqueològiques realitzades en un solar de la ciutat de Castelló, han aportat dades posteriors a les restes arquitectòniques aparegudes en l'esmentat solar, anomenats "corrals de bestiar". Aquestes restes presenten una cronologia compresa entre les darreries del segle XVI i l'any 1941.

Abstract

Archaeological works in a Castellón city lot, have brought forward evidences from XVI century to the year 1941, and architectonics remains denominate "run beast".

INTRODUCCIÓ

Amb motiu de l'enderrocament de la vivenda situada en el número 16 del carrer de Sant Josep o Conills, en el núcli urbà de la ciutat, aparegueren en la paret mitjanera amb la vivenda del número 18, dos arcs de mig punt cegats, que descansaven en un pilar o columna central de pedra. Per aquest motiu, el Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques de la Diputació de Castelló, en col·laboració amb l'Excm. Ajuntament, s'encarregà de la realització d'una sèrie de sondejos en aquest solar, amb la finalitat de poder determinar la importància arqueològica de les restes esmentades (Fig.1).

TREBALLS EFECTUATS

Com l'objectiu primordial d'aquests sondejos, era el relacionar aquests arcs amb l'estructura a la

qual pertanyen, es determinà obrir una prospecció de 2 x 2 metres, adossada a la paret dels arcs, amb la seua columna central en un dels costats de la quadrícula. La primera capa, corresponia a la preparació y sòl de la vivenda enderrocada, amb un gruix de 32 centímetres, compost d'enderrocs, algunes restes de fustes i una capa de formigó i pis. No es repleguen restes significatives.

Sota aquesta capa, apareix un sòl lluit, sols visible en alguns trams de la quadrícula i que s'adossava a l'aparedament de les arcades, continuant el mateix arrebossat del sòl per la paret. Aquest mateix arrebossat, cobreix una bassa "maura" moderna, on desaiuga una conducció de l'edifici que ocupa el número 14 d'aquest mateix carrer.

D'altra banda, es desfà part de l'aparedament d'un arc adossat a la columna, per comprovar si el pis esmentat té continuïtat per sota de l'aparedament, constatant-se l'existència de dos pisos superposats. El més antic corre per sota de l'apa-

*Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques. Diputació de Castelló. Campus Penyeta Roja. Edifici D. 12071 Castelló de la Plana.

Fig. 1. La vila de Castelló en el segle XIV, amb la situació de muralles, portes i camins principals. L'asterisc senyala el lloc de la troballa.

redament de l'arc i presenta alhora la base de la columna central, el fust de la qual descansa directament sobre unes rajoles d'argila cuita. Sota aquest primer pis més antic, existeix la cimentació de les arcades, amb un gruix d'uns 60 centímetres i formada per un amuntegament de pedres irregulars, que acaben sobtadament sobre el terreny propi de la ciutat de Castelló (Fig.2). Junt a aquesta cimentació, aparegué un abocador amb abundants restes ossies i ceràmiques, com ara: plats, tupis, olles, etc., sense una cronologia precisa, però que corresponen a principis/mitjans d'aquest segle.

Finalitzat aquest sondeig, s'hi efectuaren dos més en el solar confrontat, carrer Comte de Pestàgua, en la mateixa línia del mur dels arcs, amb la finalitat de poder determinar la presència de més restes de l'antiga cimentació i dibuixar la planta de l'edifici al qual correspondrien les arcades. Tanmateix, solament van aparèixer una sèrie de còdols alineats, travats amb rajola antiga en la mateixa direcció, però d'aparell completament distint. El mur dels arcs, presenta una cimentació ben travada amb una inclinació d'uns 45°, mentre que el del solar contigu presenta una sèrie de còdols mesclats amb rajola cuita i és completament vertical, amb una amplària

de 44 centímetres, per la qual cosa el mur bé va desaparèixer en fer una nova cimentació, o aquest no existí i l'edifici dels arcs formaria cantonada amb la paret mitjanera entre les cases del carrer San Josep i la de Comte Pestàgua.

ESTUDI DELS MATERIALS

La major part de les restes arqueològiques procedeixen del conjunt d'enderrocs trobats junt a la columna central de les arcades i damunt del pou cec. L'interior de l'esmentat pou apenes registra dades significatives, puix s'utilitzen per a les aigües residuals i són buidats cada vegada que s'omplien. Tanmateix en el seu interior, damunt el sòl, aparegueren dues monedes; una il·legible i l'altra correspon a una moneda espanyola de 10 cèntims de 1941, per la qual cosa creiem que el conjunt de ceràmiques i vidres recuperats són immediatament anteriors a aquesta data, malgrat que la majoria de les formes ceràmiques estan en ús encara avui.

CERÀMICA DE CUINA

Es el conjunt majoritari, destacant-hi les cassoles i cassoletes de vora de secció triangular i base plana o apuntada amb *vedrío* en el seu interior, que recobreix també la cara externa fins aproximadament la meitat de la peça. Els diàmetres estan compresos entre els 12 i 30 centímetres (Fig. 3, 1 a 3; Fig. 5, 1 a 4)). Justament amb les cassoles, apareixen gran nombre de fragments d'olles i olletes de forma globular i base aplanada. Presenten un llavi simple lleugerament exvasat i engruixit amb dues anses que s'assenten des de la mateixa vora fins al cos de l'olla en el seu diàmetre màxim. Igual com altres formes de "cuina", presenten vidriat total en el seu interior, anses i part de la cara externa fins aproximadament el terç superior. En la franja correspondent al diàmetre màxim, presenten una sèrie d'estries paral·leles molt fines; i la resta de la peça, ennegrida pel foc. Els diàmetres de la boca oscil·len entre els 12 i els 17 centímetres (Fig. 3 i 4).

Junt a aquestes formes més abundants, tan sols hem replegat fragments de vasos ceràmics com ara pots, lletera i alguna tapadora, aquestes últimes amb un diàmetre entre 6, 50 i 12 centímetres (Fig. 4, 6 i 7; Fig. 5, 5).

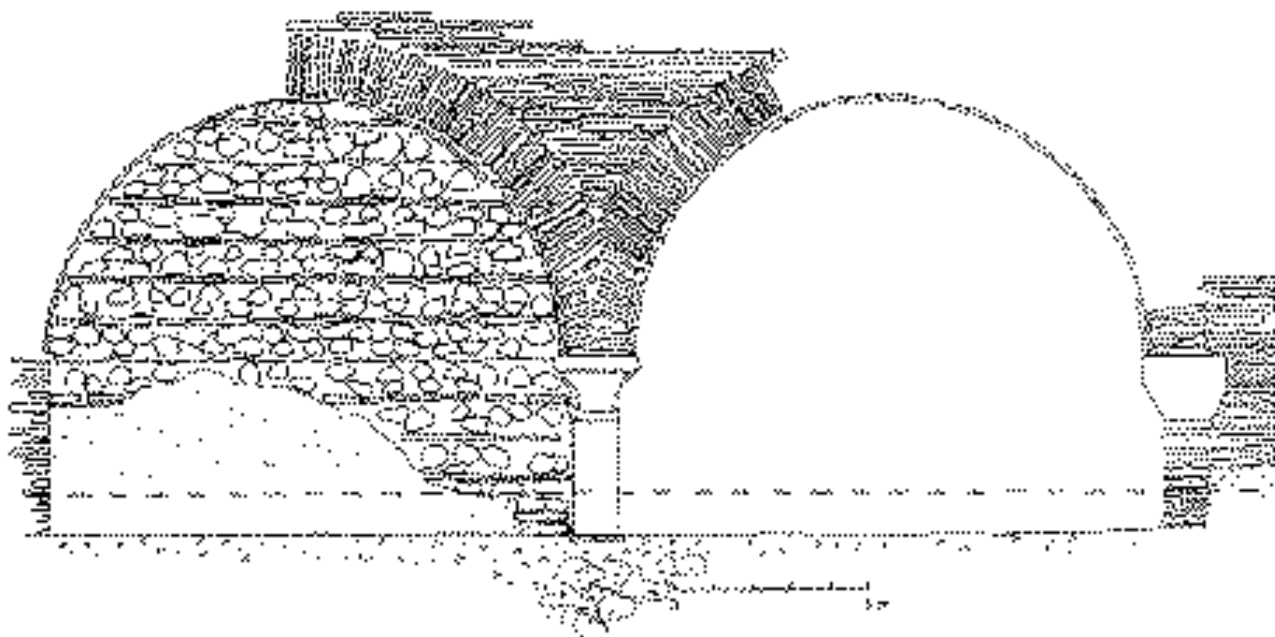

Fig. 2. Arcs emparedats i columnes de subjecció. La línia discontinua senyala el nivell del pis i del carrer actual.

CERÀMICA DE TAULA

Totes les formes són de pisa blanca, destacant els plats que, alhora, presenten grans variants, podent-se agrupar en tres classes:

Cossi baix: amb un diàmetre de boca entre 14 i 16 centímetres.

Plat pla: amb diàmetre de boca entre 13 i 18 centímetres i que creiem que es poden classificar seguint la denominació actual de plat de "café", de "postre" i "pla", depenent del seu diàmetre i característiques específiques.

Plat fondo: amb un diàmetre de boca entre 20 i 28 centímetres, carena més o menys marcada i una secció de llavi ben apuntada, ben engruixada. Alguns d'aquests plats fondos estan decorats amb una o varies línies paral·leles en la part interna, en la vora i/o en el vorell de la carena en un to blau cobalt clar. Un plat de postre presenta una decoració en blau semblant a les típiques de la Cartoixa de Sevilla (Fig. 4,1 a 4).

Dins de les ceràmiques de taula, hem diferenciat uns plats de parets rectes, lleugerament exvasades, i que són conegudes com a "codonyers", per ser el recipient més comú on s'elaborava el dolç de codony cassolà i altres semblants. Solen estar decorats amb relleu floral o d'oves en la seua part interior, a l'altura del llavi i en el fons algun motiu, que en aquest cas, és un pollastre policrom. Altres codonyers presenten decoracions més simples de línies o

bandes, però tots es caracteritzen per la decoració en relleu de la vora interna.

També tenen una representació les taces i tacetes de pisa, de les quals hem diferenciat clarament les taces grans, de parets rectes i una ansa,

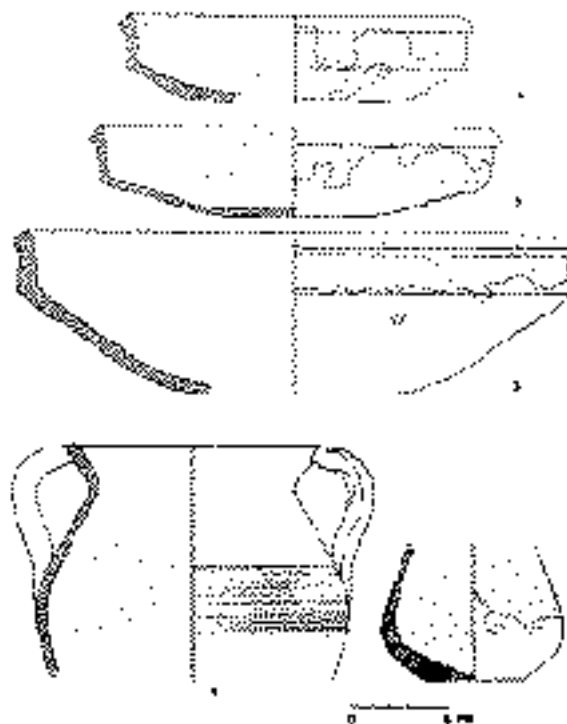

Fig. 3. Ceràmica "de cuina". 1, 2 i 3, cassoles. 4, olla. 5, lletera.

amb diàmetres entre 10,50 i 11,50 centímetres, les quals presenten decoració pintada en la cara exterior i en relleu, bé sèries d'orles florals en diversos colors (rojos i verds), bandes o també d'un sol motiu en un costat de fulles i pètals de colors. Les tacetes tenen un diàmetre màxim en la vora, oscil·la entre 5,50 i 11,50 centímetres, no presenten decoració pintada, sols una d'elles que aparegué completa té la cara externa afectada (Fig. 5, 6 a 7).

Volem destacar l'absència de restes ceràmiques pertanyents a grans recipients, gerres i cànTERS, tan freqüents en aquesta època dins les vivendes familiars, o inclús eines de cuina/taula, encara que és possible que pogueren trobar-se en altra zona d'aquest mateix solar.

CONSIDERACIONS FINALS

La troballa de les restes arqueològiques del carrer sant Josep, venen a sumar-se als ja coneguts d'èpoques anteriors, dels quals sols coneixem alguna menció en publicacions posteriors.

Degut a les escasses restes de l'edificació (dos arcs i part del llenç de la paret) no s'ha pogut determinar les dimensions originals. En aquest mateix carrer existeixen encara en la mitjanera de les vivendes amb numeració impar (números 31, 33 i 35), al fons d'aquestes, tres arcs semblants lleugerament més amplis, que pogueren haver format part d'aquest mateix edifici. De ser així, tindrien almeny 50 metres de costat, o bé podria tractar-se d'edificacions diferents, però de característiques semblants i situats molt a prop l'un de l'altre.

Tradicionalment se'ls ha vingut denominant corrals de bestiar, dels quals tenim referències de troballes semblants a aquests arcs en el carrer Navarra número 13, antic camí de l'Alcora (Fig. 6), on "...en el muro medianero de la derecha con una fila de cinco arcos de medio punto, de unos tres metros de ancho, soportados por columnas monolíticas de piedra caliza de un metro de altura. Su fabricación es de ladrillo, con gruesas llagas, macizado con mampostería encajonada con poca altura entre hiladas de trozos de ladrillo. Otro arco se iniciaba a escuadra con los anteriores..." (Traver, 1958, 207). Segons el plànol de la vila, fet per l'arquitecte Vicente Traver el 1958, quedaven senyalats en aquesta àrea l'existència de corrals de bestiar, situats en l'eixida nord, per la porta del carrer d'Enmig, pel camí de Borriol (actual Sant

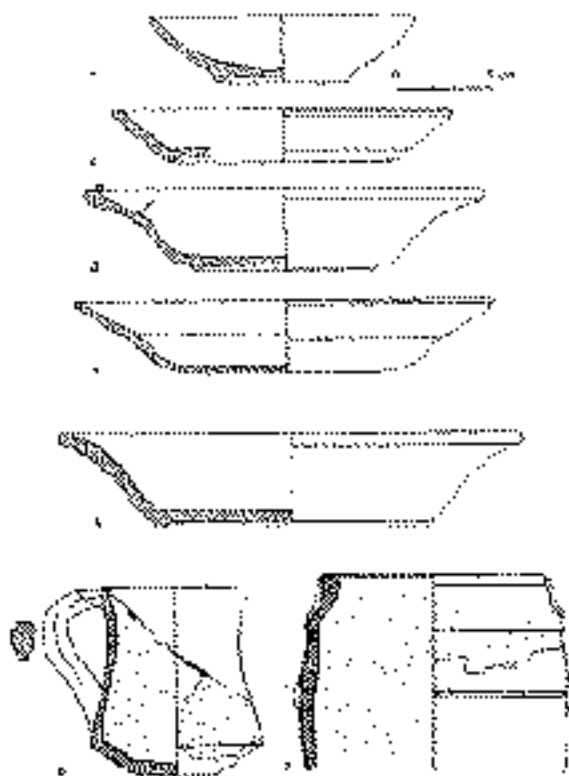

Fig. 4. Vaixelles "de taula". 1 a 4, plats de pisa. 5, codonyera. 6 i 7, lletera i pot envernissat en melat.

Fèlix) a mà dreta, la qual cosa concorda en la seua situació geogràfica amb la troballa del carrer Sant Josep. Igualment existien altres corrals cap a l'actual plaça de Maria Agustina, i en l'eixida sud, en el camí de l'Alcora (actual carrer Navarra) ja esmentat anteriorment.

Aquests corrals, junt amb els patis, solars, horts, etc, se situaven als afores de les muralles, tanmateix, en el plànol de la ciutat de Castelló, publicat per Coello l'any 1852, apareix ja clarament definit l'actual traçat dels carrers, formant un triangle des de la porta nord (carrer Enmig), pel camí de Borriol (carrer Sant Fèlix) i la vall de la nova muralla (carrer Sant Lluís), junt amb el camí de Coscollosa (carrer Sanahuja), dividides per tres carrers paral·les, quedant en la del centre les restes del corral de bestiar (carrer Sant Josep o Conills).

Des del punt de vista arqueològic, les excavacions han determinat tres moments d'utilització d'aquest edifici. Un primer moment d'una construcció de dimensions indeterminades, amb arcs de rajola que descansen en pilars en forma de columna de pedra o de rajola amb capitell barroer de pedra i una llum de 2,20 metres d'alt per 2,60 metres d'ample i cobert per un sòl de terra batuda i lluit amb cal.

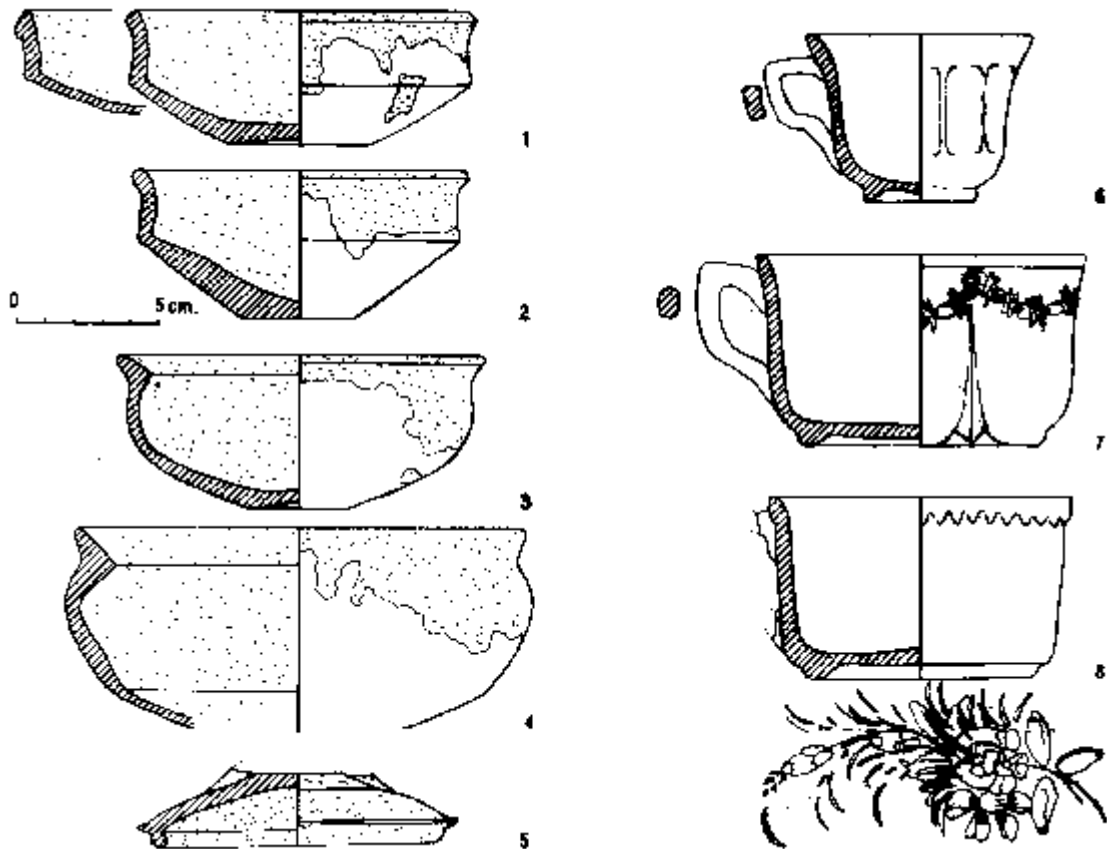

Fig. 5. 1 a 4, cassoles "de cuina". 5, tapadora. 6 a 8, taceta i taces amb decoració floral pol·lícroma.

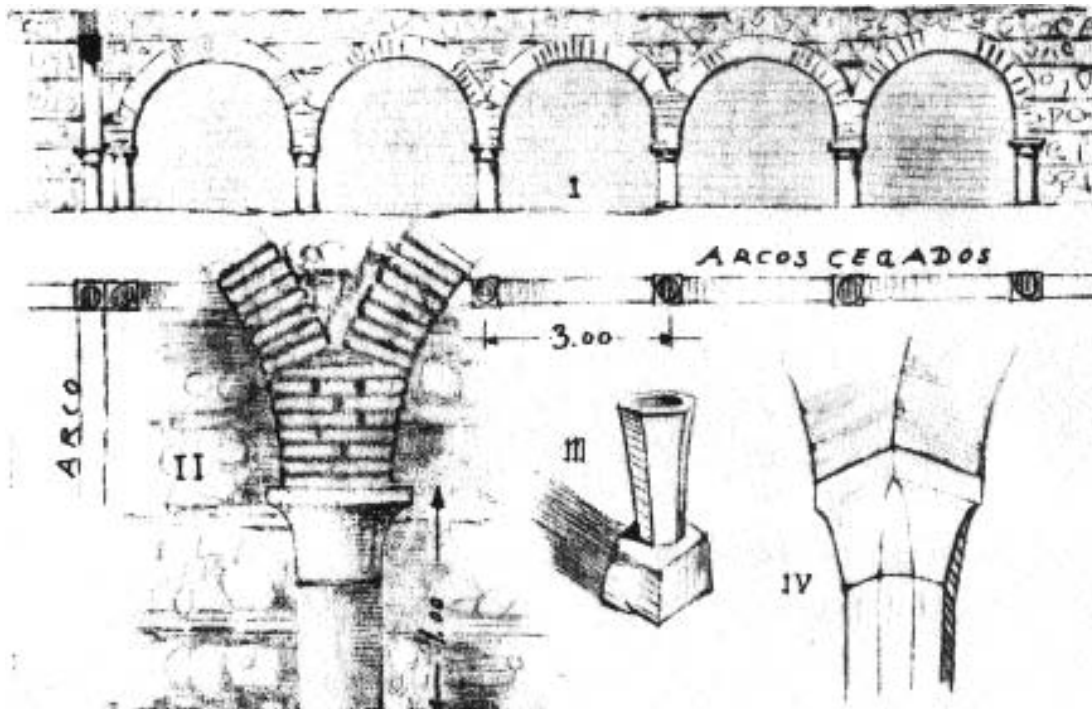

Fig. 6 Reproducció dels arcs del carrer Navarra (segons dibuix de V. Traver).

En un segon moment s'empareden aquestos arcs amb fileres de rajoles, alternant amb pedres i argamassa i es llueix de nou amb una lleugera capa d'argamasa i cal, tant la paret com el sòl, el qual descansa directament sobre els anteriors sense cap tipus de farcit. Aquesta fase correspondria a un moment en el qual els corrals deixen d'utilitzar-se com a tals, i la ciutat s'expansiona fora de les muralles.

Finalment la vivenda s'enderrocà o transformà, per a la qual cosa, s'aixecà el nivell del sòl fins a l'altura del carrer, pavimentant-lo amb sòl ceràmic decorat, i finalment fou enderrocada l'any 1988, per a la construcció d'un edifici de varies plantes i garatge en el soterrani.

Les restes arqueològiques estudiades corresponen, per tant, al moment més modern de la història de l'edifici, tenint com a marge cronològic la planta de la ciutat de 1852, en la qual ja quedava reflectida aquesta zona com a construïda i, per altra part, les troballes de l'interior de la bassa "maura", datats per la moneda de deu cèntims el 1941.

BIBLIOGRAFIA

TRAVER TOMAS, V. (1958): *Antigüedades de Castellón de la Plana*. Castellón (edición facsimil, 1982, del Excmo. Ayuntamiento de Castellón).

LÁMINA I

1. Detall de la secció estratigràfica amb els pisos successius i cimentació del pilar.

2. Arcades emparedades en la paret mitjanera entre els números 16 i 18 del carrer Sant Josep de Castelló en el moment del seu descobriment.